

**ĆWICZENIE
70A**

**POMIARY FOTOMETRYCZNE Z WYKORZYSTANIEM
FOTOOGNIWA SELENOWEGO**

Instrukcja wykonawcza

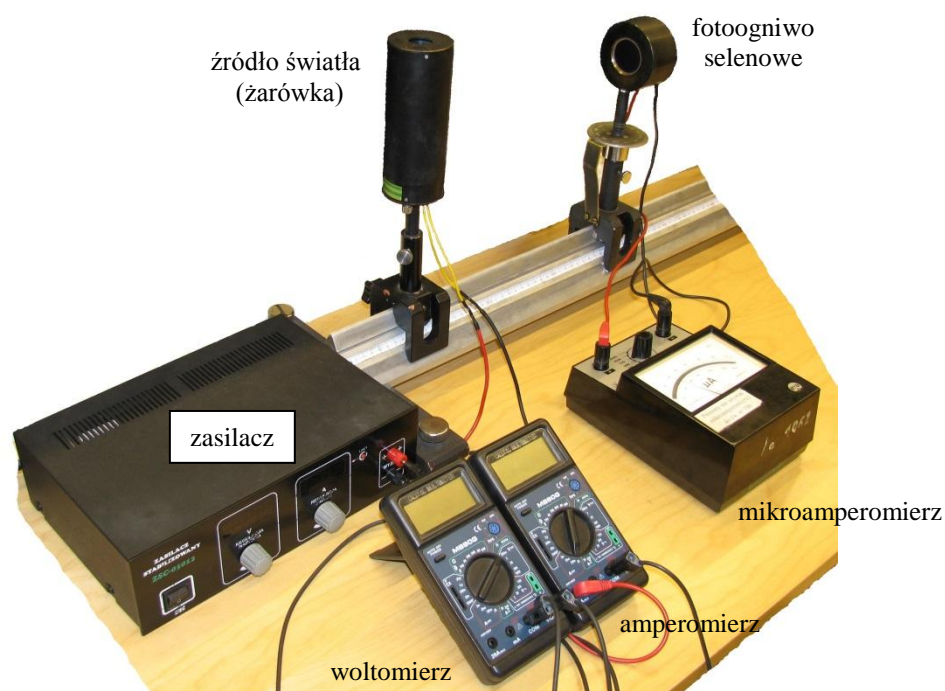
1. Wykaz przyrządów

- Ogniwo selenowe w obudowie z kątomierzem
- Źródło światła (żarówka) w obudowie wraz z zasilaczem o wydajności prądowej min. 5A
- Amperomierz oraz woltomierz
- Mikroamperomierz prądu stałego
- Zestaw filtrów szarych
- Ława optyczna z podziałką milimetrową

2. Cel ćwiczenia

- Wyznaczenie zależności natężenia oświetlenia E od odległości r między fotoogniwem a źródłem światła o danej mocy przy prostym padaniu promieni świetlnych na fotoogniwo.
- Wyznaczenie charakterystyki świetlnej fotoogniwa $i = f(E)$.
- Wyznaczenie zależności natężenia oświetlenia E od kąta padania α promieniowania świetlnego na powierzchnię fotoogniwa dla ustalonej odległości fotoogniwa od źródła światła.
- Pomiar przepuszczalności filtrów szarych.
- Wyznaczenie światłości I oraz sprawności świetlnej η żarówki w zależności od mocy P prądu elektrycznego zasilającego żarówkę.

3. Schemat układu pomiarowego

4. Przebieg pomiarów

Wersja podstawowa

1. Podłączyć układ pomiarowy wg. powyższego schematu.
2. Sprawdzić czy pokrętła regulacji napięcia i natężenia prądu na zasilaczu znajdują się w lewym skrajnym położeniu.
3. Włączyć zasilacz do sieci.
4. Wyznaczyć zależność natężenia oświetlenia E od odległości r między fotoogniwem a źródłem światła:
  - a) ustawić fotoogniwo w odległości $r = 30$ cm od żarówki, prostopadle do promieni świetlnych padających na czynną powierzchnię fotoogniwa (kąt padania światła $\alpha = 0$);
  - b) ustalić moc dostarczoną do żarówki tak, aby natężenie prądu fotoelektrycznego (mierzonego na mikroamperomierzu podłączonym do ogniwa) wynosiło $i = 105 \mu\text{A}$ (odpowiada to mocy ok. 15 W). Przy tych warunkach natężenie źródła światła wynosi $I = 16,5$ cd;
  - c) dla 10 różnych odległości r fotoogniwa od źródła (np. co 2 cm) zmierzyć natężenie prądu fotoelektrycznego i .

Wersja rozszerzona

5. Wyznaczyć zależność natężenia oświetlenia E od kąta padania α światła na powierzchnię fotoogniwa (wersja rozszerzona):
  - a) ustawić fotoogniwo w stałej odległości, np. $r = 30$ cm od źródła światła;
  - b) zmierzyć natężenie prądu fotoelektrycznego i dla różnych wartości kąta padania α promieni świetlnych na fotoogniwo w zakresie od 0 do 45° co 5°; pomiary natężenia prądu fotoelektrycznego wykonać przy obrocie fotoogniwa w prawą i lewą stronę, a następnie uśrednić obie wartości dla danego α .
6. Pomiar przepuszczalności filtrów szarych:
  - a) ustalić odległość fotoogniwa od źródła światła przy zadanej mocy żarówki; przy prostopadłym padaniu promieni świetlnych na powierzchnię czynną fotoogniwa zmierzyć natężenie prądu fotoelektrycznego i ;
  - b) umieścić badany filtr szary w pobliżu fotoogniwa i zmierzyć natężenie prądu fotoelektrycznego i' dla światła przepuszczalnego przez filtr;
7. Wyznaczyć światłość I źródła światła oraz sprawność świetlną η żarówki w zależności od pobieranej mocy P :
  - a) ustalić moc prądu elektrycznego zasilającego żarówkę $P_x = U_z I_z$;
UWAGA: nie przekraczać mocy 20 W;
  - b) dla prostopadłego padania promieni świetlnych na fotoogniwo ustawić fotoogniwo w takiej odległości r_x od źródła, aby natężenie prądu fotoelektrycznego wynosiło $i = 105 \mu\text{A}$;
  - c) analogiczne pomiary wykonać dla 10 różnych mocy prądu zasilającego żarówkę P_x .

5. Opracowanie wyników

Wersja podstawowa

1. Zależność natężenia oświetlenia E od odległości r od źródła światła opisuje prawo Lamberta:

$$E = \frac{I}{r^2} \cos\alpha. \quad (1)$$

- gdzie:
- E [lx] – natężenie oświetlenia fotoogniwa
  - I [cd] – światłość źródła światła
  - r – odległość między fotoogniwem a źródłem światła
  - α – kąt padania promieni świetlnych na fotoogniwo

- a) W oparciu o prawo Lamberta (1) wyznaczyć wartość natężenia oświetlenia E dla każdej wartości r przyjmując $I = 16,5$ cd oraz $\alpha = 0^\circ$;
- b) Obliczyć niepewność natężenia oświetlenia $u_c(E)$ przyjmując $u(I) = 0,5$ cd; niepewność odległości $u(r)$ wyznaczyć doświadczalnie (dla danej odległości r sprawdzić zakres przesunięcia, przy którym wskazanie mikroamperomierza nie zmienia się).
2. Wykreślenie charakterystyki świetlnej fotoogniwa:
- a) w oparciu o wyniki pomiarów natężenia prądu fotoelektrycznego i w zależności od odległości r fotoogniwa od źródła światła oraz wyniki obliczeń natężenia oświetlenia E dla tych odległości sporządzić wykres $i = f(E)$.
- b) dla kilku punktów pomiarowych nanieść prostokąty niepewności obliczając niepewność natężenia fotoprądu i z klasy miernika.

Wersja rozszerzona

3. Wyznaczenie zależności natężenia oświetlenia E od kąta padania α światła na powierzchnię fotoogniwa dla $r = \text{const}$.
- a) z prawa Lamberta (1) obliczyć natężenie oświetlenia E dla wszystkich zmierzonych wartości kąta α przyjmując $r = 30$ cm, $I = 16,5$ cd;
- b) wyznaczyć niepewność natężenia oświetlenia $u_c(E)$ przyjmując $u(I) = 0,5$ cd, $u(\alpha) = 1^\circ$, $u(r)$ wyznaczyć doświadczalnie (jak w podpunkcie 1b).
- c) wykorzystując uśrednione wartości pomiarów natężenia fotoprądu i dla różnych kątów α (przy odchyłaniu w prawą i lewą stronę) odczytać z charakterystyki świetlnej fotoogniwa (podpunkt 2) natężenia oświetlenia;
- d) porównać wartości natężenia oświetlenia E otrzymane z prawa Lamberta i odczytane z wykresu $i = f(E)$.
4. Wyznaczenie współczynników przepuszczalności T filtrów szarych:
- a) współczynnik przepuszczalności T filtra obliczyć ze wzoru:

$$T = \frac{E'}{E} = \frac{i'}{i} \quad (2)$$

gdzie: E – natężenie oświetlenia powierzchni fotoogniwa bez filtra,
 E' – natężenie oświetlenia powierzchni fotoogniwa z filtrem,
 i – natężenie fotoprądu odpowiadające E ,
 i' – natężenie fotoprądu odpowiadające E' ;

- b) wyznaczyć niepewność współczynnika $u_c(T)$ uwzględniając dokładność mikroamperomierza.

5. Wyznaczenie światłości źródła I w zależności od mocy P pobranego prądu i obliczenie współczynnika sprawności świetlnej η źródła światła:

- a) Obliczyć wartość mocy wg wzoru:

$$P_x = U_z I_z \quad (3)$$

gdzie: U_z – napięcie przyłożone do żarówki,
 I_z – natężenie prądu przepływającego przez żarówkę;

oraz jej niepewności $u_c(P_x)$ uwzględniając dokładność amperomierza i woltomierza;

- b) wykorzystując stałość natężenia oświetlenia E dla każdej odległości r_x ($i = 105$ μA) wyznaczyć natężenie źródła światła I_x odpowiadające mocy P_x z zależności:

$$I_x = I \frac{r_x^2}{r^2} \quad (4)$$

gdzie: $I = 16,5$ cd,
 $r = 0,3$ m;

Obliczyć niepewność $u_c(I_x)$,

- c) sporządzić wykres przedstawiający zależność $I = f(P)$ i dla wybranych punktów nanieść prostokąty niepewności;

d) wyznaczyć współczynnik sprawności świetlnej η źródła światła o światłości I_x z zależności:

$$\eta = \frac{I_x}{P_x} \quad (5)$$

gdzie P_x – moc pobierana przez żarówkę o światłości I_x .

Obliczyć niepewności $u_c(\eta)$.

e) przedstawić graficznie zależność $\eta = f(P)$ i nanieść prostokąty niepewności.

6. Proponowane tabele (do zatwierdzenia u prowadzącego)

1. Zależność $E = f(r)$

$$I = (16.5 \pm 0.5) \text{ cd}$$

$$U_z =$$

$$I_z =$$

$$\alpha = 0^\circ$$

Lp.	r [m]	$u(r)$ [m]	i [μA]	$u(i)$ [μA]	E [lx]	$u_c(E)$ [lx]
1						
...						
10						

2. Zależność $E = f(\alpha)$

$$I = (16.5 \pm 0.5) \text{ cd}$$

$$U_z =$$

$$I_z =$$

$$r = 0,30 \text{ m}$$

$\alpha_{p(l)}$ [°]	$u(\alpha)$ [°]	i_p [μA]	i_l [μA]	$u(i)$ [μA]	i_{sr} [μA]	$u(i_{sr})$ [μA]	E [lx]	$u_c(E)$ [lx]	E [lx] z wykresu	$u(E)$ [lx] z wykresu
0	1									
...										
45										

3. Przepuszczalność filtrów

$$r =$$

$$i =$$

$$U_z =$$

$$I_z =$$

$$\alpha = 0^\circ$$

Nr filtra	i' [μA]	$u(i')$ [μA]	T	$u_c(T)$

4. Zależność $I = f(P)$ i $\eta = f(P)$

$$i = 105 \mu\text{A}$$

$$r = 0,30 \text{ m}$$

$$I = (16,5 \pm 0,5) \text{ cd}$$

U_z [V]	$u(U_z)$ [V]	I_z [A]	$u(I_z)$ [A]	P_x [W]	$u_c(P_x)$ [W]	r_x [m]	$u(r_x)$ [m]	I_x [cd]	$u_c(I_x)$ [cd]	η [cd/W]	$u_c(\eta)$ [cd/W]